

چگونه توانستیم انشا و نگارش دانش آموزان پایه ی چهارم (امیرمحمد و محمد) را تقویت کنیم؟

خلیل قربان پور

معلم آموزش و پرورش و کارشناسی زبان و ادبیات فارسی

Khgh29@yahoo.com

فریده تیموری صفی آباد

معلم آموزش و پرورش و کارشناسی آموزش ابتدایی

f.teymoori11@gmail.com

فاطمه ممشتی

معلم آموزش و پرورش و کارشناسی آموزش ابتدایی

Fatemehmamashti13@gmail.com

علیرضا اسمعیل پورثانی

نویسنده مسئول، معلم آموزش و پرورش و کارشناسی آموزش ابتدایی

Mr.alireza303@gmail.com

چکیده

انشاء از دروس مهم و پایه برای دانش آموزان محسوب می گردد و پایه ای است برای نوشتن، خلق کردن و پروراندن ایده ها در ذهن به صورت نوشتاری. خلاقیت زائیده ذهن خلاق است و درس انشاء بستر ساز این مفهوم است. درس انشاء یکی از راههای پرورش خلاقیت و نوآوری در آموزش است؛ بعضاً مشاهده گردیده که دانش آموزانی این درس را به خوبی فرانگرفته یا نسبت به آن توجهی ندارند. پژوهش حاضر دو دانش آموز را که در درس انشاء مشکل داشتند مورد بررسی قرارداد. نتایج این پژوهش نشان داد که قصه گویی و داستان نویسی، تشویق و پاداش و همچنین ایجاد مهارت های ادراکی سبب بهبود خلاقیت در انشاء و توانایی نوشتن دانش آموزان می گردد. همچنین برای آموزش بهتر درس انشاء مشارکت و همفکری با متخصصان و صاحب نظران عرصه تعلیم و تربیت و همچنین سایر آموزگاران پیشنهاد می گردد.

واژگان کلیدی: انشاء، تقویت، خلاقیت، نگارش

بیان مساله

در کلاس پایه چهارم ابتدایی دو نفر از دانش آموزان از نظر قدرت نگارش و نوشتن در وضعیت خوبی نبودند با توجه به اینکه آنها استعداد خوبی در بعضی موارد از خود نشان می دادند ولی در بیشتر مواقع بازخورد مناسب را نمی دادند زمانی که از آنها خواستیم که درباره نماز جماعت انشاء بنویسند از آنجا که در محل آنها همیشه نماز جماعت برگزار می شد و می بایست از طریق بررسی و خلاقیتی که به خرج می دادند حداقل بتوانند انشای خوبی ارائه بدهند ولی آن چنان پرمحتوا و جالب نبود این در حالی است که اگر میخواستیم مثال درباره فلان موضوع که دانش آموز اطلاعات کمتری درباره آن دارد انشاء بنویسند حتماً محتوای آن خیلی ضعیف تر و خلاصه تر می شد. این در حالی بود که سایر دوستان این دو دانش آموز از نظر انشا نویسی در وضعیت مطلوبتری قرار داشتند. برای اینکه رشد بهتری داشته باشند و خلاقیت در آنها رشد یابد و به سایر دروس آنها سرایت کند و باعث بهبود این دو دانش آموز از نظر درسی شود و اعتماد به نفس بهتری در میان دوستان خود پیدا کنند اقدام به بهبود خلاقیت در انشای آنها نمودیم. استفاده از گروه ارزیاب و نقاد نیز از کارهای مهم انجام شده بود. آقای زیرک مدیریت محترم مدرسه، خانم سمیعی معاون آموزشی مدرسه، سرکار خانم سعیدی آموزگار پایه چهارم و همکاران دیگر و همچنین اولیای دانش آموزان به عنوان گروه ارزیاب و نقاد انتخاب شدند. در طول پژوهش خود همیشه این پرسش در ذهن تداعی می شد که چگونه می توانیم خلاقیت را در انشای دانش آموزانمان ارتقا دهیم؟ و چرا عده ای از دانش آموزان کلاس چهارم از جمله امیرمحمد و محمد در نوشتن انشا و نگارش ضعیف هستند؟ آیا با تصحیح در روش های آموزش انشا و نگارش و یا دادن تکالیف هدف دار می توان به تقویت انشا و نگارش دانش آموزان کمک کرد؟ بر این اساس مهمترین شیوه های بهبود وضع نگارش دانش آموزان کدام است؟ این پژوهش در پی یافتن پاسخ های علمی به این سوالات با استفاده از روش های مختلف، تجربیات اولیا، همکاران، مشاوران و متخصصان تعلیم و تربیت دانش آموزان می باشد.

اهداف

- در گام اول امیرمحمد و محمد بتوانند در نوشتن انشا تا حد خوبی مهارت پیدا کنند.
- در گام دوم بتوان به هدف بعدی که پیشرفت در مهارت و ارتقای سطح خلاقیت این دو دانش آموز است، دست یافت و مهارت نوشتن پیرامون موضوع خواسته شده را هماهنگ با خلاقیت انشا ارتقا داد.
- در نهایت دانش آموز بتواند این مهارت و اعتماد به نفس نوشتن زیبا را در زندگی و سایر مراحل تحصیل و گام های موفقیت بعدی خود مورد استفاده قرار دهد تا به موفقیت دست یابد.

روش و ابزارهای جمع آوری اطلاعات

با توجه به نظر صاحب نظران و نویسندگان و استفاده از کتاب ها و مقالات، مصاحبه، مشاهده رفتار یا پرسشنامه دریافتیم که برای ارتقای وضع موجود بایستی قدرت تصور و ذهن دانش آموزان را گسترش داده قدرت مطالعه و مهارت نویسندگی را همراه با تخیل در دانش آموزان به کار گیریم تا با استفاده از این راهکارها بتوانیم تغییری ایجاد نماییم. در همین زمینه به بررسی و جمع آوری اطلاعات از دو دانش آموز پرداختیم.

تعاریف و یافته های پژوهشی

انشاء فرزند اندیشه است، فعالیت ذهنی بسیار پیچیده ای است که به مراتب از خواندن دشوار تر است. نوشتن در گرو خلاقیت ذهنی و مستلزم تخیل و تفکر و رشد و فهم آدمی است. درس انشاء یکی از مواد مرتبط با خلاقیت ذهنی تصویر سازی و صفحه آفرینی است. اهمیت آن در برنامه های درسی دوره های مختلف به قدری است که می توان آن را زمینه ساز یاد گیری خلاق، عادت و تفکر و تدبیر دانست (گوهری نادر، ۱۳۹۲).

از دیگر سو، امروزه در امر زبان آموزی، نگارش از اهمیت خاصی برخوردار است. و یکی از شرایط نوشتن انشاء تسلط و مهارت یافتن است و برای این کار یکی از بهترین روش ها، دادن کتاب های داستان با موضوعات گوناگون به دانش آموزان است. به درس انشاء به عنوان تکلیف نباید نگریسته شود زیرا انشاء یعنی شکوفایی خلاقیت ها (احمد پور، ۱۳۸۱).

در رابطه با مطالب گفته شده باید اذعان کرد که نقش معلمان آشنای به ادبیات، کلیدی است. در نهاد های آموزشی ما نیز از گذشته های دور به مسئله انشاء و نویسندگی توجه می شد و بیشتر همکاران نویسنده ای امروز ما آنها را هستند که به این درس، از مدرسه علاقه مند شدند: دبیران

ادبیات همواره نقش مهمی در این زمینه داشتند و سابقه تاریخی نشان می دهد همواره از مشوقان اصلی نویسندگان بوده اند. (محمدی حسینی نژاد، ۱۳۹۴: ۴) از طرفی، انشاء مرحله ی فعال نوشتن است که مستلزم نو آوری و خلاقیت است. منظور از انشاء این است که شاگرد بتواند آنچه را می اندیشد و می فهمد، از طریق نوشتن به دیگران منتقل کند و از این راه توانایی های ذهنی (قدرت تفکر، تخیل و استدلال) شاگرد پرورش یابد. آموزش انشاء از کلمه سازی آغاز شده و با جمله سازی ادامه یافته تا به مرحله ی نوشتن مقاله، انشای وصفی، استدلالی، تخیلی و ... برسد (ناعمی، ۱۳۸۵: ۱۵۳). همسو با مطالب گفته شده ضرورت می یابد که نسبت به درس انشاء در مدارس اهتمام جدی تری در نظر گرفته شود. پژوهش حاضر نیز در همین راستا انجام شده است.

با توجه به نیاز این دو دانش آموز برای هماهنگ شدن با سایر دوستانشان و کسب خلاقیت و اعتماد به نفس بیشتر در نوشتن، فعالیت بهبود خلاقیت انشای آنها صورت گرفت. در انشا علاوه بر آگاهی از موضوع نیاز به خلاقیت و خلق اثر با توجه به نیروهای درونی انسان است و هوش های چندگانه را برای خلق اثر به کمک می طلبد. لذا موجب یک نوع ارتقای مهارت درسی در عموم دروس دانش آموز می شود (بالا بردن مهارت تخیل، تفکر، احساس درونی و بیرونی و ...). در مقابل اگر دانش آموز رها شود حالتی سر خورده و بدون انگیزه پیدا کرده و با توجه به استفاده نکردن از خلاقیت و رشد مهارت نوشتاری دانش آموز به یاد گیری طولی و مطالب عادت کرده و عمیق شدن و ژرف اندیشی پیرامون موضوعان را به خوبی فرا نمی گیرد. مهارت نویسندگی و نامه نگاری که در جامعه نیاز هست به خوبی در این دو دانش آموز رشد نمی کند.

خلاقیت: خلاقیت در لغت نامه ی دهخدا به معنای خلق کردن، آفریدن و به وجود آوردن آمده است. خلاقیت یا آفرینندگی توان ساختن یا خلق نمودن چیزی نو است، خواه راهکاری نو برای حل یک مشکل، یک روش یا یک دستگاه نو و یا یک شیء یا فرم نو هنری (ویکی پدیا).

تقویت: تقویت در لغت نامه ی دهخدا به معنای نیرومند کردن، نیرو دادن و نیرو بخشیدن آمده است. فرایندی که احتمال بروز پاسخی معین را، پس از محرک هایی معین، افزایش می دهد. اگر این فن برای اهداف مثبت، مثلاً بهبود رفتار یا یاد گیری، به کار رود ممکن است کاملاً موفقیت آمیز باشد. اگر برای اهداف منفی، مثال کودک آزاری، به کار رود ممکن است نتایج، به دریافت کننده آسیب عاطفی برساند (دانشنامه ی آزاد پارسی).

پیشینه پژوهش (نظری و عملی)

پیشینه نظری

برای کودکان الگوی خلاق باشید. رفتار معلم در کلاس درس و نحوه تعامل او با دانش آموزان در درس ها به ویژه انشاء بسیار مهم است. معلم می تواند با اهمیت دادن به نویسندگی راه را برای افزایش خلاقیت دانش آموزان هموار کند. طبق تحقیقات انجام شده برای تدریس درس انشاء استراتژی های مختلفی وجود دارد و معلمان باید تشویق شوند با توجه به علایق و نیازهای دانش آموزان از این استراتژی ها استفاده کنند. انشاء یک دانش آموز در واقع بیانی است که اجازه می دهد تا نویسنده بینش شخصی خود را به اشتراک بگذارد، به همین جهت گفتگو در مورد چیزهایی که دانش آموزان می دانند و یا کتابها و مجلاتی که مطالعه کرده اند می تواند به معلمان در انتخاب استراتژی کمک کند (جفرسون، ۲۰۰۵، نقل از گوهر نادر، ۱۳۹۲).

(آمابیل ۱۹۸۹) تحقیقات نشان داده اند که افراد خلاق خیلی بیشتر از افراد غیر خلاق در پرورش خلاقیت موفق اند. والدینی که از انگیزه خلاق برخوردارند هم خود الگویی برای خلاق بودن هستند و فرایند خلاقیت را تقویت می کنند. (به نقل از حسینی، ۱۳۹۰) همچنین آرمسترانگ (۱۹۹۳) معتقد است: به شخصیت کودک احترام بگذارید. ابتکارات او را حتی اگر عیب و نقصی دارد با فراخ اندیشی تصدیق کنید. به خاطر داشته باشید که روند خلاقیت متفاوت است و از این بن بست ها، تصورات غلط، خطاها و گاه نیز بینش های برق آسا تشکیل شده است و با تصدیق کامل و پیش داوری های شما روند خلاقیت تسریع می شود، شما با تسهیل روند خلاقیت و تجلیل از خلاقیت هایش به او این امکان را می دهید تا راه صحیح ابراز وجود کردن را بیابد (همان منبع: ۳۹).

پیشینه عملی

باید کوشید تا کلاس انشاء که مادر دروس است دارای برنامه و طراحی مناسب در ابعاد گوناگون آموزشی باشد فرهنگ مطالعه رواج یابد و در ساعت انشاء از مطالعه و کتاب خوانی و فرهنگ انتقاد استفاده شود و همچنین تشویق اولیا و مربیان در ارتباط با نوشته های دانش آموزان و مشکلات و تنگناها و علل افت و نارسایی کلاس انشاء به درستی بررسی و تحلیل گردد و راه حل های مناسب و عملی برای رهایی از این شرایط نامناسب مطرح شود (حسینی نژاد، ۱۳۸۱).

مهر علی گراوند (۱۳۹۴) در پژوهشی با نام چگونه انشاء بنویسیم؟ با بیان پیشنهاد ها و روش هایی که بیان کردند مطالب مفیدی مانند داستان های نیمه تمام به دانش آموزان گفتن و یا چند کلمه در باره ی موضوع نوشتن و سپس دانش آموزان با توجه به خلاقیت خود آن را کامل کردن را اجرا کردند. اما خواندن انشاء همه ی دانش آموزان در کلاس که ایشان بیان کرده اند برای کلاس هایی که تعداد آنها زیاد است مشکل بوده و همچنین اگر دانش آموزی ضعیف داشته باشیم ابتدا باید شناسایی شود. این طرح که همه ی دانش آموزان انشاء را در کلاس بخوانند خوب است ولی اگر به صورت گروهی هر گروه یک انشاء نمونه را انتخاب کنند در پرورش رشد فکری، اجتماعی و خلاقیت آنها بهتر خواهد بود. از طرفی دانش آموزان ضعیف در جمع رشد پیدا کرده و به تدریج به صورت مستقل توانایی نوشتن می یابند و رقابت بین گروه ها موجب ارتقای افراد آن گروه در خلاقیت و نوشتن می شود و وقت کافی همراه با ایده پردازی خوب در کلاس ایجاد می شود.

علیرضا قاسمی (۱۳۹۰) در اقدام پژوهی که تحت عنوان جذاب نمودن درس انشاء برای دانش آموزان داشته نظرات خود را بدین گونه داده اند: سفر رویایی به سیارات منظومه شمسی و یا تبدیل کلاس به کارگاه نوشتن و همچنین جمع آوری نمونه نثر های زیبا و ادبی و خواندن آن با شور و احساسات در کلاس درس ... در سفر رویایی به سیارات ما دانش آموز را محدود به عملی سخت تر از حد توان خودش کردیم چون ممکن است در ابتدای کار دانش آموز اطلاعات چندانی از ویژگی های سیارات نداشته باشد. پس خوب است بگویم اگر مداد یا قلم شما و یا اگر درخت حرکت می کرد چه اتفاقی می افتاد؟ آن را بنویسید. این بهتر و آسان تر است. در تبدیل کلاس به کارگاه نوشتن من موافقم ولی با نظارت و هدایت معلم بایستی باشد. جمع آوری نمونه نثر های ادبی هم مفید است به شرط آنکه مشکل نباشد، قابل فهم کلاس و توضیح دانش آموز باشد و دانش آموز بتواند آن را به راحتی بیان و تفسیر کند.

حمید میرزا آقایی (۱۳۸۱) در پژوهش «درس انشاء دریچه ای به سوی خلاقیت» به نکات خیلی خوبی مثل: تفکر، نوشتن همراه با مطالعه و... اشاره دارند و نوشتن خلاق را به خوبی ارزیابی کرده و راهکار هایی مانند دعوت از نویسندگان خوب و اساتید فن ادبیات، بارش فکری، تعویض انشاها میان دانش آموزان و کاربردی نوشتن انشاء را پیشنهاد داده اند. ولی یکی از اساسی ترین عوامل رشد و خلاقیت را که خانواده است اشاره ای نداشته که اگر در راهکارهای خلاقیت به آن اشاره می کرد بهتر بود. همچنین احمد پور (۱۳۸۷) در پژوهشی با عنوان «پرورش خلاقیت دانش آموزان ابتدایی به وسیله درس انشاء» به این نکات اشاره دارد که برای آموزش بهتر درس انشاء در دوره ابتدایی می توان به تجارب آموزگاران موفق، گذاشتن دوره تخصصی برای آموزگاران، تهیه کردن فرم مخصوص برای اولیاء، دادن کتاب های گوناگون به دانش آموزان و ایفای نقش، قصه گویی و نمایش خلاق اشاره کرد.

در نهایت با توجه به نظرات نویسندگان و صاحب نظران این نتیجه حاصل شد:

- راه حل بایستی چند سویه باشد.
- هر راه حل می تواند برای کامل کردن خودش راه حل دیگر را به کمک بگیرد
- راه حلی مناسب خواهد بود که بیشترین توانایی به کار گیری تمام قوای فکری ذهنی دانش آموز را داشته باشد، در این وضعیت خلاقیت همراه با اعتماد به نفس و خود باوری برای نوشتن یک انشاء در دانش آموز محقق می شود.

ارائه ایده ها و یا راه حل های پیشنهادی و بیان نتایج مورد انتظار

- ۱- انشاء زائیده ذهن خلاق است. خلاقیت دانش آموزان در نوشتن آشکار می شود. در نویسندگی انشاء بایستی همراه با خلاقیت به نکاتی توجه شود: ۱- مطالعه آثار اساتید فن ۲- تمرین زیاد، نویسندگی مانند هر کار دیگری بلکه بیش از هر کاری تمرین لازم دارد، ... ۳- حوصله و آرامش (نویسنده باید آرام بنویسد و شتاب نکند) ۴- فصاحت و بلاغت از جمله بندی نامطلوب و کلمات غیر مصطلح که دور از فهم عموم یا اهل فن است خودداری نماید ۵- جایگاه خلوت نویسنده باید هنگام نوشتن در جای خلوتی نشسته، جایی که سروصدا فکرش را پریشان نسازد و ... ۶- ابتکار یعنی اگر نوشته و اثر محصول اندیشه خود اوست، سعی کند که نکته ی نو ارائه دهد ... ۷- اعمال سلیقه [ذوق هایی که هر فرد به کار می برد مثل شعر، نثر و ... متفاوت است. ۸- (داشتن هدف) وقتی نویسنده هدف نداشته باشد، با واژه ها و تعبیرات بازی میکند. کسانی که نوشته او را می خوانند چیزی دستگیرشان نمی شود. ۹- پاک نویس و بازدید نوشته. (اصلاح و بررسی دائم نوشته توسط دانش آموز و نظارت معلم برای دانش آموز ضعیف) ۱۰- استراحت (کسی که می خواهد در نویسندگی پیشرفت نماید، باید توجه داشته باشد که هرگاه از نوشتن خسته شد، همان وقت قلم و کاغذ را کنار گذاشته و به استراحت بپردازد تا بتواند دوباره نیرو بگیرد و باحوصله و نشاط به کار خود ادامه دهد. (دوانی، ۱۳۹۱: ۱۱).

یکی از شگرف ترین نیروهای مغز آدمی قدرت تصور است. انسان می تواند با تخیل خیال پردازی، هر چیزی را تجسم کند، به فضا یا زیردریاها سفر کند، ماه را به خانه اش مهمان کند، با درخت و سنگ و آب حرف بزند، دوست پرنده ها باشد، ... می تواند از کاه کوه بسازد از یک شیشه، الماس و از یک کلمه، یک کتاب بنویسد (مسرور نعمت الهی ۱۳۸۲). آنگاه که قدرت تصور انسان به نوشتار تبدیل گردد اثرات بدیع و خلاقانه به وجود می آید. درس انشاء در آموزش و پرورش این وظیفه را بر عهده دارد.

سفر ذهنی

تخیل در موضوعاتی مثل خانه های قرن آینده، اتومبیل، زندگی، مدرسه در قرن آینده، سفر به یک شهر باستانی، سفر به قلب زندگی، با مردم کره مریخ، اختراع خط تازه من، ذهن شما خیلی فعال تر خواهد بود. یک موضوع را انتخاب کنید و چشمان خود را ببندید و قدرت تصور خود را به کار اندازید. سفر ذهنی خود را انجام دهید و بعد قلم را بردارید و شروع کنید به نوشتن، ... (هر چه بیشتر بنویسید بهتر است چون بعد بهترین مطالب را پیدا می کنید و پاک نویس می کنید.) (همان منبع، ص ۸۵) کلمات در زبان نقش اصلی را به عهده دارند. بنابراین هر کس کلمات بیشتری بداند مفاهیم بیشتری می داند و می تواند منظور خود را به کمک آن کلمات بهتر بیان کند و دیگران را قانع نماید (همان منبع، ص ۴۳) با توجه به نظر صاحب نظران و نویسندگان دریافتیم که برای ارتقای وضع موجود بایستی قدرت تصور و ذهن دانش آموزان را گسترش داده قدرت مطالعه و مهارت نویسندگی را همراه با تخیل در دانش آموزان به کارگیریم تا با استفاده از این راهکارها بتوانیم تغییری ایجاد کنیم. در همین زمینه به بررسی و جمع آوری اطلاعات از دو دانش آموز پرداختیم.

جمع آوری اطلاعات

بررسی نمونه های انشای سال قبل دانش آموز (مهارت های جمله نویسی و ...).
پرسش و پاسخ از والدین دانش آموز که حاکی از عدم بی میلی دانش آموز به نوشتن و دقت پیرامون نوشته های خودش بود. بررسی پوشه کار سال قبل دانش آموز و آگاهی یافتن از مهارت های نوشتاری امیرمحمود محمد بررسی دقیق ضعف ها و نقاط قابل رشد در تمام نوشته های جمله نویسی و خلاصه نویسی هایی که انجام داده بود. مصاحبه و گفتگوی خود دانش آموز و معلم با معاون پرورشی و ریشه یابی علل ضعف خلاقیت این دو دانش آموز و نیز گفتگو با اولیا، مربیان و مدیر مدرسه برای ارتقای هرچه بیشتر در تمام دروس از جمله درس مهم و کاربردی انشاء نگارش و آگاهی یافتن از دیدگاه آنها در رابطه با درس دانش آموزان. پس از یک ماه بررسی و جمع آوری اطلاعات و شواهد نوبت به مشورت با گروه ارزیاب و نقاد شد تا با همکاری آنها مشکل بهتر برطرف شود. با حضور آقای قورچایی کارشناس ارشد روانشناسی و معاون پرورشی مدرسه و آقای گنبدی مدیریت مدرسه و آقای آذرسا معاون آموزشی و همچنین اولیای دانش آموزان و سایر همکاران پس از بررسی کارنامه ها، پوشه کار و نظرات معلم سال قبل به این نتیجه رسیدیم که خلاقیت همراه با نوشتن در این دو دانش آموز ضعیف بوده و جهت ارتقای آن بایستی راه کارها و راه حل های مختلف را اجرا کنیم.

اجرای راهکارها

برای برانگیختن قدرت تخیل در کودکان و نوجوانان، می توان از روش های خلاقیت برانگیز مختلفی مانند تکنیک: «حال تصور کن»، «اگر»، «ماشین زمان» و «اختراع خط» و تهیه طرح های تازه و قصه نویسی برای عناوین خیالی، استفاده کرد (حسینی، ۱۳۹۰). اجرای راهکارها برای مؤثر بودن بیشتر با نظارت گروه نقاد و ارزیاب انجام گرفت؛ لذت در همین زمینه تکنیک «اگر» برای دانش آموزان انتخاب شد.
فعالیت (۱)- برای برانگیختن حس خلاقیت و کمک گرفتن آن همراه با نوشتن یک انشای خوب از تکنیک حالا تصور کن استفاده شد؛ در این مورد فعالیت زیر صورت گرفت. به آنها گفته شد حالا شما تصور کنید که در جایی دور قرار گرفته اید و می خواهید در شرایط دشوار و سخت برای پدر و مادر خود نامه ای بنویسید آنچه به ذهن شما می آید روی کاغذ پیاده کنید.
فعالیت (۲)- اگر شما در موقعیت طوطی در درس رهایی از قفس می بودید چه کاری انجام می دادید؟ یا اگر در موقعیت آریو برزن در درس فارسی بودید چه می کردید؟ اگر گیاهان راه می رفتند و یا قلم ها و مدادها خودشان می نوشتند چه اتفاقی می افتاد؟
فعالیت (۳)- قصه گویی و داستان نویسی می توان عناوین محرکی طراحی کرد که در راستای انشاء باشد. مثال: اگر نامرئی شوید چگونه به دیگران کمک می کنید؟ دانش آموزان با روش سنتی کنجکاو نبودند، زیرا انگیزه ای برای این کار نداشتند ولی دانش آموزان با روش خلاق مایل به بیشتر خواندن و نوشتن و اظهار وجود در کلاس هستند (همان منبع، ص ۱۳۳).
راه حل بعدی تشویق و پاداش دادن به دانش آموز در راستای خلاقیت در انشاء.

۱- توجه کردن به سؤالات دانش آموزان

۲- توجه به تخیلات دانش آموزان در هنگامی که چند کلمه با اندیشه بیشتر در روی دفتر خود بنویسند

۳- ارزشمند کردن نوشته های آنها، مثال آنها را روی تابلو می زنیم و به دیگران نشان می دهیم

۴- در نظر گرفتن بعد محیطی - اجتماعی، عاطفی - شناختی و بعد فکری، آموزشی و فیزیکی درباره نوشته ها و خلاقیت دانش آموز توسط خودم تا رشد بهتری حاصل شود. مهارت های مطالعه خالق توسعه داده شود.

از دانش آموزان بخواهید در مورد مطلبی که می خواهند درباره آن انشاء یا تحقیقی بنویسند به جای آنکه بگویند چه خوانده اند، عقاید خود را درباره مطلب که خوانده اند را بیان کنند یا بنویسند. (ایجاد و رشد عقیده ای)

راه حل بعدی تأکید بر مهارت ادراکی است.

شکل کلمات، معنای کلمات، نقش کلمات در جملات، مفهوم جملات، دستور زبان و آیین نگارش جملات و ساختن جملات مفهومی و ادراکی پیرامون موضوع خواسته شده برای یادگیری خلاق در مدرسه مطابق الگوی ویلیامز (۱۹۷۰).

در الگوی ویلیامز موضوع خواسته شده برای انشاء اینگونه پیاده شده است:

تشویق تفکر روان: اندیشه ی زیادی پیرامون موضوع و مطالب مربوط به موضوع را دانش آموز کشف و بررسی می کند و با ارتقای مهارت ادراکی آنها را به هم ربط می دهد.

انعطاف پذیری و کنجکاوی: پرسش و پاسخ پیرامون موضوع در خانواده و محیط مدرسه از سایر افراد آگاه و حدس زدن خودشان، درمجموع ارزیابی و اصلاح توسط معلم.

تشویق خطر کردن: دانش آموز را تشویق کرد که هر چه به نظرش می رسد درباره موضوع بنویسد و با تخمین، حدس و گمان آن چیزی را که نوشته به معلم گزارش دهد. (بالا بردن جرأت و پرورش اعتمادبه نفس در دانش آموز)

با مشورت گروه نقاد و ارزیاب یعنی خانم سمیعی معاون پرورشی و مدیریت محترم مدرسه آقای زیرک که سابقه زیادی در تدریس داشته اند و سایر همکاران قرار بر این شد که راه حل موقتی انتخاب شود. البته مشورت با اولیای دانش آموزان جهت این که این راه حل موردقبول آنها هست یا نه صورت گرفت؛ آنها مخالفتی نداشتند. تکنیک «تصور کن»، «اگر» و فعالیت قصه گویی و داستان نویسی به عنوان راه حل موقتی انتخاب شد. با توجه به جامعیت این تکنیک ها و ملموس بودن بیشتر این تکنیک ها برای دانش آموزانم و بازخوردهایی که از آنها در کلاسهای گذشته خودم دیده بودم، این راه حل به طور موقت انتخاب شد. نظر همکاران و دیگر افراد آشنا به ادبیات نیز در همین راستا قرار گرفت البته بعد از گفتگو با آنها و بیان محاسن کاربردی این روش، آنها رأی به این روش دادند. با بررسی های مختلف تکالیف امیرمحمد و محمدمشخص شد که استفاده از نظرات متخصصان تعلیم و تربیت و سایر همکاران آموزشی در مدرسه کمال الملک امیرمحمدو محمد انشای رو به پیشرفت داشتند.

راه حل نهایی: با توجه به فرایندهای راه حل های ارائه شده (تغییر)

خانم سمیعی معاون پرورشی پس از ارزیابی و گفتگو و بررسی های انجام شده اظهار داشته اند که برای امیرمحمد و محمد دوستی بیشتر با معلم و توجه بیشتر به توضیحات معلم و عضویت در کتابخانه برای قصه خوانی و قصه گویی نقش بسیار مهمی در پیشرفت دانش آموز خواهد داشت. مدیر مدرسه آقای گنبدی نیز راه حل کتاب خوانی و بالا بردن سطح تصور بچه ها را راه حل مناسب برای پیشرفت می دانند. اولیای دانش آموزان نیز بر همین عقیده بودند. درپایان موارد زیر برای اجرا ارائه شد و پس از مشاوره با گروه نقاد و ارزیاب مسئله و همچنین اولیای دانش آموزان راه حل نخست که شامل سه تکنیک بود («تصور کن»، «اگر» و فعالیت قصه گویی و داستان نویسی) انتخاب شد. البته با فعالیت های جانبی چون استفاده از کتابخانه و سایر موارد.

موارد اجرا:

۱- در مراحل هر تکنیک سعی بر آن شد که سایر راه حل ها مانند الگوی ویلیامز (۱۹۷۰) پیاده شود.

۲- دانش آموز در سه فعالیت داخل شد و از سه جهت مورد ارزیابی قرار گرفت.

۳- در تکنیک «تصور کن» تمام حواس و ذهن دانش آموز متمرکز شد. هنگام «تصور کن» سایر حواس ادراکی مطابق الگوی ویلیامز (۱۹۷۰) برای بهبود وضعیت دانش آموزان بکار گرفته شد.

۴- تکنیک داستان نویسی مهارت های مطالعه خلاق را به کمک خود طلبید.

۵- در هنگام قصه گویی اعتماد به نفس و جرأت حضور و ارائه نظر توسط دانش آموز، ارتقا یافت.

۶- آنچه دانش آموز در ذهن خود پرورش داده لذت بخش و شیرین ظاهر شده دائم دانش آموز را تشویق به خلق اثر بهتر می کند.

پس از مدتی که از اجرای راه حل می گذشت به تدریج تغییر محسوس را در خلاقیت انشای امیرمحمد و محمد مشاهده کردیم. از آنجایی که نمی خواستیم در ابتدا این امر را خیلی برجسته کنیم صبر کردم تا آنها کمی بیشتر رشد کنند. پس از این که انشاهای آنها را با انشاهای اوایل سال تحصیلی مقایسه کردم متوجه تغییراتی در انتخاب نوع کلمات و آنچه لازمه استفاده از مهارت های نوشتاری است شدم. بار معنایی جملات تغییر کرده بود هنگام نوشتن چهره آنها رغبت و میل بیشتری به نوشتن داشت و احساس رضایت و شادابی در آن دیده می شد. اگر هم خلاصه ای از یک درس می خواستیم که بنویسند آنها اعتراضی نداشتند و نحوه خلاصه نویسی آنها رشد خوبی کرده بود و تغییرات آن نسبت به اوایل سال تحصیلی مشهود بود. گزارشی هم که والدین دادند در این رابطه حاکی از آن بود که آنها در خانه هنگام نوشتن انشاء مانند مدرسه زیاد سؤال می کنند و دوست دارند که یک انشای بهتر از سری قبل بنویسند و می خواهند که انشای آنها طولانی تر باشد. به گزارشی که از معاونت پرورشی خانم سمیعی رسید حکایت از استفاده آنها از کتابخانه داشت؛ و همچنین والدین آنها گزارش دادند که امیرمحمد و محمد بیشتر از کتاب های کتابخانه مدرسه استفاده می کنند و میل به مطالعه در آنها تغییر کرده است. در زنگ انشاء احساس خستگی نمی کردند. سایر دروس که مربوط به خلاقیت دانش آموزان بود نیز تغییرات مثبتی داشت. قدرت اعتماد به نفس، جرأت مندی اظهار وجود، افزایش دقت در انتخاب موضوع و کلمات مناسب و خودباوری در این دانش آموزان تغییرات خوبی داشت. تغییرات حاصل را به صورت مکتوب (دفتر نگارش، تکالیف نگارش) جمع آوری کرده و به گروه ارزیاب و نقاد خود تحویل دادم آنها نیز پس از بررسی، عوامل زیر را در تغییر خلاقیت انشای دانش آموزان مهم دانستند:

۱- تشویق معلم. ۲- مطالعه زیاد دانش آموز ۳- تشویق والدین. ۴- به کارگیری تکنیک های انتخاب شده در راه حل نهایی.

نتیجه گیری

انشاهای دانش آموزان امیرمحمد و محمد در اوایل سال تحصیلی با زمان حال مقایسه شده و تفاوت لازم در نوع نوشتار و نوع انتخاب کلمات مشهود است. نوع ترکیب بندی کلمات و ساختن جملات خلاقانه و ادبی حکایت از میزان مطالعه آنها از کتاب های داستان، تمرین زیاد در شیوه نگارش و پرسش زیاد از معلم و والدین دارد. نحوه سخنرانی آنها و کمتر لرزیدن صدای آنها و یا فراموش کردن کلمات، در آنها کمتر به چشم می خورد. مهارت قصه گویی در آنها تغییر یافته به طوری که یک داستان نیمه تمام را می توانند تا حد لازم تمام کنند. نحوه نوشتن و حتی آرامش آنها در نوشتن تغییر کرده است که این خود دلیل بر اعتماد به نفس آنها و خودباوری آنهاست. چون آهسته و مستمر می نویسند خط آنها هم تغییر پیدا کرده و نوشته آنها بهتر خوانده می شود. ارزیاب های گروه هر یک با پرسشی هدفدار به ارزیابی این دودانش آموز پرداختند آنچه آنها گزارش دادند و به عنوان نتیجه گفتند، دلیل بر این است که هماهنگی میان مدرسه و خانه، تلاش معلم، استفاده بهینه از کتاب های کتابخانه، تعامل بیشتر این دو دانش آموز با دوستانشان، ارتباط صمیمی با درس و معلم، هماهنگی والدین با مدرسه و کلاس درس و در نهایت لذت و شادابی دانش آموز از محیط و عملکرد خودشان، از عواملی هستند که موجب تغییر خلاقیت دانش آموزان شده است. با توجه به یافته های گوناگون پس از به کارگیری کامل و تمرینات داده شده به امیرمحمد و محمد مشاهده گردید که خلاقیت آنان در انشاء پیشرفت قابل چشمگیری داشته است و به حد خیلی خوب رسیده است. نتیجه ای که از ایده ها و یافته های فوق به عمل آمد با همکاری و نظارت گروه ارزیاب شامل موارد زیر است:

۱) این دو دانش آموز با اجرای راه حل نهایی به آن تغییر لازم رسیدند و ارتقای لازم را کسب کردند.

۲) با گزارش های ارسالی از خانواده این دو دانش آموز و ارزشیابی در کلاس بازخورد خوبی حاصل شده و با تأیید گروه ارزیاب انتخاب راه حل نهایی شایسته بوده است.

۳) دانش آموزان با اجرای راه حل پیشنهادی و تلفیق آن (مثلاً با کتابخوانی، مصاحبه و...) به رشد و ارتقای لازم در خلاقیت رسیده اند.

۴) با توافق گروه ارزیاب تصمیم به تداوم همین روش گرفته شد تا دانش آموز به صورت روشی شایسته آن را فرا گرفته و در آینده نیز آن را اجرا کند.

۵) دانش آموزان به لذت اظهار وجود دست یافته و بیشتر اشتیاق به خواندن نوشتن انشاء پیدا کرده اند.

پیشنهادهای

۱- برای پرورش خلاقیت بیشتر در انشای دانش آموزان می توان یک موضوع را که به شکل یک مسئله باشد طراحی کرد به صورتی که راه حل های مختلفی داشته باشد. دانش آموزان با استفاده از این راه حل ها خلاقیت آنها رشد می کند. البته این مسائل باید از ساده به مشکل باشد تا به تدریج دانش آموز ورزیده شود.

- ۲- استفاده از شیوه بارش مغزی و فراشناخت می تواند در پرورش تفکر خلاق برای انشاء مفید باشد. دانش آموز برای یک موضوع و مشکل فرضیه سازی می کند، راه حل ارائه می دهد و سپس بهترین آنها را انتخاب می کند بعد در پایان راه حل خود را مطرح می کند تا مورد نقد و بررسی قرار بگیرد. معلم نیز بایستی نحوه نقد و بررسی از نوشته های دیگران را به دانش آموز خود بیاموزد تا این امر هر چه بهتر به نتیجه برسد.
- ۳- آموزش صحیح مطالعه و نکته برداری از نوشته ها می تواند در پرورش تفکر خلاق مفید باشد. مثلا تحلیل نوشته ها، روزنامه ها و جمع بندی نکات اساسی و مورد نیاز جهت موضوع مشخص شده.
- ۴- درگیر کردن هر چه بیشتر دانش آموزان با موضوع و به کنکاش و جستجو کشاندن ذهنی و فکری دانش آموزان برای ارائه نظر و نوشته های خودشان.
- ۵- ایجاد مسئولیت با طراحی موضوع خلاقانه معلم تا دانش آموزان به نظریه پردازی و نوشتن خلاق درباره آن موضوع بپردازند.
- ۶- برای رشد هر چه بیشتر خلاقانه در انشاء معلم باید به نوشته های دانش آموزان احترام بگذارد تا دانش آموزان خودشان بنویسند و نوشته های خودشان را ارائه دهند و ترسی نداشته باشند.
- ۷- حساس کردن دانش آموزان به شنیده ها، دیده ها و وقایع اطراف و توانایی پرسش و تفکر در موضوعات مختلف می تواند کمک خوبی برای رشد خلاقیت دانش آموزان باشد. دادن آزادی به دانش آموز برای دیدن ها و شنیدن ها جهت ابراز احساسات دانش آموزان تا آنان بتوانند موضوعات مختلف را بیان کنند.
- ۸- ارائه نمایشگاه از آثار و نوشته های خلاق دانش آموزان برای ترغیب سایر دانش آموزان و ارزش گذاری به کارهای خود دانش آموزان.

منابع

- احمدپور، آرام. (۱۳۳۱). پرورش خلاقیت دانش آموزان ابتدایی به وسیله درس انشاء، اولین کنفرانس ملی خلاقیت شناسی، TRIZ و مهندسی و مدیریت نوآوری ایران، تهران، پژوهشکده علوم خلاقیت شناسی، نوآوری و-ICIC۶۱ <http://www.civilica.com/paper-ICIC۶۱> ۶۴۱.۵۵۵۵
- حسینی نژاد، حسین (۱۳۸۱) ره یافت های آموزشی و تربیتی در درس انشاء، چاپ اول، تهران: انتشارات سهیل پویش.
- حسینی، افضل السادات (۱۳۹۰) یادگیری خلاق کلاس خلاق، چاپ پنجم، تهران: انتشارات مدرسه
- دوانی، علی. (۱۳۷۱). هنر نویسندگی، چاپ دوم، تهران: نشر سازمان تبلیغات اسلامی.
- قاسمی پویا، اقبال (۱۳۸۳). راهنمای معلمان پژوهنده، چاپ پنجم، تهران: انتشارات کاج.
- قاسمی، علیرضا، (۱۳۹۰) جذاب نمودن درس انشاء برای دانش آموزان (نمونه کار اقدام پژوهی). برگرفته از آدرس اینترنتی <http://bahar۳۳.mihanblog.com/post/۱>
- گراوند، مهر علی (۱۳۳۴). چگونه انشاء بنویسم؟ برگرفته از آدرس اینترنتی- ۲۱ <http://basak.mihanblog.com/post>
- گوهری نادر، طاهره. (۱۳۹۲). بررسی ضرورت و اهمیت زنگ انشاء از نظر معلمان و مدیران مدارس ابتدایی شهر کرمانشاه، مجله روانشناسی تربیتی دانشگاه آزاد اسلامی واحد تنکابن.
- محمدی حسینی نژاد، حسین، (۱۳۹۴). ماهنامه آموزشی، پژوهشی خبری، اطلاع رسانی و تحلیلی انشا و نویسندگی.
- مومنی مهموئی، احمد و اوجی نژاد، احمد رضا (۱۳۸۹). تاثیر بکارگیری الگوی تدریس بدیعه پردازی بر پرورش خلاقیت دانش آموزان در درس انشاء، فصلنامه روانشناسی تربیتی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تنکابن.
- میزا آقایی، حمید. (۱۳۸۷). انشاء دریچه ای به سوی خلاقیت، روزنامه اعتماد، ۴ آبان، ۱۳۸۱، برگرفته از سایت اینترنتی: <http://www.fekreno.org/Arfek۲۴.htm>

How to strengthen the essay writing education of fourth grade students (Amir Mohammad and Mohammad)?

Abstract

Essay is one of the important and basic subjects for students and it is a basis for writing, creating and cultivating ideas in the mind in written form. Creativity is the product of the creative mind, and the lesson of composition is the foundation of this concept. Essay lesson is one of the ways to foster creativity and innovation in education; Sometimes it has been observed that some students have not learned this lesson well or do not pay attention to it. The present study examined two students who had problems in the essay lesson. The results of this research showed that storytelling and story writing, encouraging and rewarding as well as creating perceptive skills improve students' creativity in composition and writing ability. Also, for better teaching of composition lessons, cooperation and consensus with experts and experts in the field of education and Training as well as other teachers are recommended.

Key words: composition, writing, creativity, strengthening